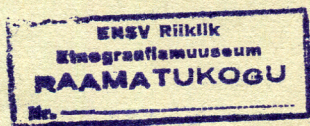

ENSV RIIKLIK ETNOGRAAFIAMUSEUM

KÜSIMUSLEHT NR. 90

PÕLLUNDUS

Küsimusleht nr. 90

PÕLLUNDUS

Meie esivanemate pärandus — nende töökus ja loov mõte on saanud nõukogude korra tingimustes kaasaegse sisu ja vormi. See avaldub eredalt ka põllumajanduses, mis aastasadu on olnud eestlaste tähtsaimaks elatusalaks. Etnograafiamuseum rahva kultuuri ja elu-olu tailetajana peab seepärast vajalikuks vastavat materjali täiendavalt koguda.

Palume Teid anda järgneva küsimustiku alusel ülevaade Teie ümbruse põllundusest. Materjali esitamisel palume võimaluse piires kinni pidada kronoloogilisest printsiibist, näidates ajalises järgnevuses iga nähtuse kasutuselt ärajäämise või kasutuseletuleku aja. Võimalikult rohkesti püüdke anda ka esemete ja tööprotsesside kohalikke nimetusi, kriipsutades need alla lainelise joonega. Kui Teil pole võimalik vastata kõigile küsimustele, oleme siiski tänulikud, kui saadate andmeid kas või osagi kohta, mida Teil on kergem saada.

Üldiselt

1. Millal aeti põllud (heinamaad, karjamaad) krunti?
2. Kuidas märgiti nende piirid? Piiripeenra, künnivao või piirikiviga?
3. Kui lai oli piiripeenar (piirivagu)? Mida kujutas endast piirikivi?
4. Millest sai talu oma põhisissetuleku, millest lisasissetuleku (vilja-, lina-, metsa-, loomade- jne. müügist)? Eri ajastutel (mõisaajal, tsaariajal, kodanlikul perioodil)? Võimaluse korral näidata konkreetse talu sissetulekuallikad!

Ale

5. Alepõllu ja vastava tööprotsessi kohalik nimetus (alet põletama, alet tegema jne.)?
6. Kas aletegemine oli Teie ümbruses varem laialt levinud? Peeti seda kasulikuks? Miks? Millisel juhul tehti alet?

7. Kas aletegemine oli jõukama või vaesema talurahva hulgas rohkem levinud?

8. Kas iga talu tegi alet omaette või tegid seda mitu talu (terve küla) üheskoos? Kuidas jagunesid sel juhul tööd? Saak?

9. Kas aletegemisel on kasutatud palgalist tööjõudu? Kes olid need palgalised ja kuidas neile tasuti?

10. Millal on Teie ümbruskonnas tehtud alet viimati? Millisesse rahvakihti viimane aletegija kuulus ja mis põhjused teda selleks ajendasid?

11. Milline koht looduslike tingimuste poolest oli sobivaim aletegemiseks?

12. Millisel aastaajal raiuti puud maha ja puhastati maa-tükk võsast? Milliste vahenditega (kirves, kiin, võsavikat)?

13. Kas suuremaid puid on tükeldatud ja koju kütteks viidud või on hoopis mujalt aleks puid juurde toodud?

14. Mida tehti kändudega? Või võeti puud maha koos juurtega?

15. Kui kaua lasti maharaiutud puudel kuivada?

16. Kas alemaa künhti enne põletamist?

17. Milliseid erilisi ettevalmistusi tehti põletamiseks (kaevati kraave, veeti põletusmaterjal kokku jne.)?

18. Millised tegurid määrasid põletamise aja-momendi?

19. Kas põletamise soodustamiseks on põlevaid puid liigutatud? Millega?

20. Millised olid abinõud tulekahju vältimiseks?

21. Milline pidi olema alepõletaja riietus, et tuli külge ei hakkaks?

22. Kas peale põletamist on alemaad puhastatud? Millega? Loobiti tuhk laiali?

23. Mida tehti põlemata tukkidega ja kändudega?

24. Kas viljade külvikorrad alemaal olid kindlaksmääratud? Millist kultuuri külvati alemaale esimesena? Järgnevatel aastatel? Kas alemaal on kasvatatud ka kaera?

25. Kas enne külvamist künhti? Äestati? Või külvati otse tuhasse?

26. Milliseid põllutööriistu kasutati alemaa harimisel? Seemendamisel?

27. Mitu aastat järgemööda kasutati alepõldu? Kas teda on hiljem väetatud?

28. Kas alati muudeti alepõld pärispõlluks või lasti uuesti võsasse kasvada?

29. Mitu seemet andis keskmine alepõld (esimesel aastal, järgnevatel)?

30. Milliseid erilisi kombeid on teada seoses alepõletamisega? Esimese külvi või lõikusega?

Kütis

31. Kütise kohalik nimetus?

32. Kas kütisetegemine oli Teie ümbruskonnas varem laialt levinud? Peeti seda kasulikuks? Miks? Kütise head ja halvad omadused?

33. Kas kütisetegemine oli jõukama või vaesema talurahva hulgas rohkem levinud?

34. Kas iga talu tegi kütist omaette või tegid seda mitu talu koos (terve küla)?

35. Mitu talu külast tegi kütist pidevalt?

36. Kas kütisetegemisel on kasutatud palgalist tööjõudu? Kes olid need palgalised ja kuidas neile tasuti?

37. Millal on Teie ümbruskonnas tehtud kütist viimati? Millisesse rahvakihti viimane kütisetegija kuulus ja millised põhjused teda selleks ajendasid?

38. Milline koht looduslike tingimuste poolest valiti kütisetegemiseks?

39. Milliseid ettevalmistusi tehti põletamiseks?

40. Kust saadi põletatavad haokubud?

41. Kas enne põletamist on maad küntud? Millise adraga? Äestatud? Karuäkkega?

42. Millisel aastaajal toimus põletamine?

43. Mis tehti selleks, et kütis hästi põleks?

44. Kui kaua kütis põles?

45. Mida on teada kütise põletamise kohta öösel?

46. Millega aeti laiali tulimuld?

47. Kas viljade külvikorrad kütisemaal olid kindlaksmääratud? Millist kultuuri külvati kütisemaale esimesena? Järgmistel aastatel? Kas kütisemaal on kasvatatud ka kartulit?

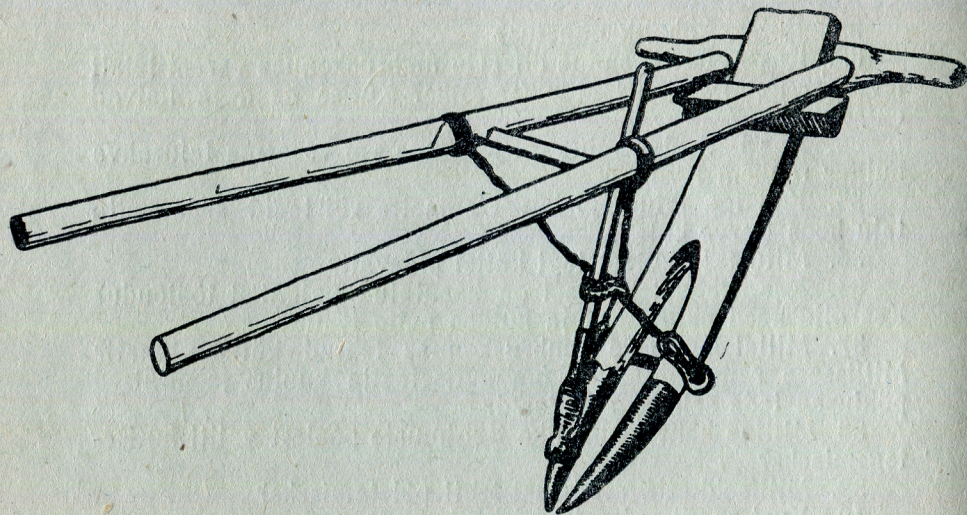
48. Kas külvati otse tuhasse või on enne küntud? Äestatud? Milliste tööriistadega? Mitu korda? Kuidas toimus seemendamine?

49. Mitu seemet andis keskmiselt kütisepõld? Milline oli kõige parem (halvem) teadaolev saak? Millistest teguritest sõltus kütisepõllu saagikus?

50. Mitu aastat järgemööda kasutati kütisepõldu?
 51. Kas kütisemaa kujunes pärast väetatavaks pärispõl-
 luks?

* * *

52. Kumb põldudest (kütis või ale) andis suuremat saaki
 ja oli kasulikum?

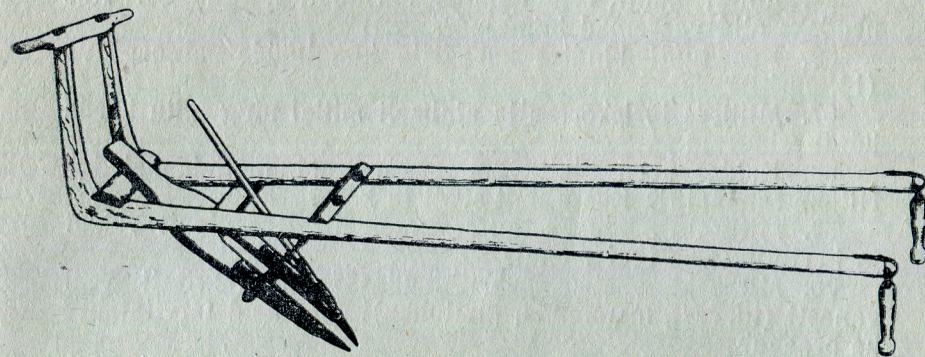

Joon. 1. Lõuna-Eesti harkader

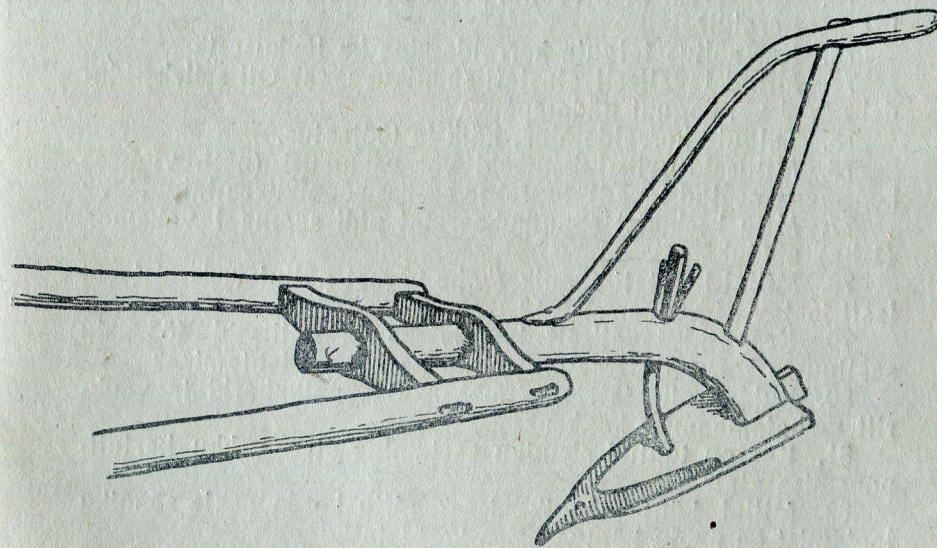
Pärispõld

53. Millised põllud on Teie ümbruses (mullastik, madalad-
 kõrged, kivised jne.)?
 54. Missugust maad peeti põlluks kõige sobivamaks? Miks?
 55. Kui suure põllupinnaga talu loeti Teie ümbruses jõu-
 kaks? Keskmiseks? Kui palju põldu oli saunikul? Popsil?
 56. Mitmeks väljaks oli põld varem, näit. tsaariaja lõpul
 jagatud? Kodanlikul perioodil? Kas mäletate, et kusagil jagati
 põllupind veel kolmeks (kolmeväljasüsteem)?
 57. Kas kasutatavate põldude arv oli tingitud ka põllu-
 pinna üldsuurusest? Jõukusest?
 58. Mitme põllu süsteem on valitsevaks ümbruskonnas
 praegu?

59. Kuidas hoolitseti kesa eest? Kesa väetamine. Kas kesa
 on jäetud seisma ka kaheks aastaks? Miks?
 60. Millisel juhul ja kui kauaks jäeti põllud sööti?
 61. Millist atra kasutati varem Teie ümbruses kündmiseks
 (harkader, vannasader vms.)? Võimaluse korral palun andke
 osade nimetused! Vt. joon. 1, 2, 3.

Joon. 2. Põhja-Eesti harkader

Joon. 3. Vannasader

62. Millal tulid kasutusele rauast hõlmaga pöördadrad? Kuidas neid Teie pool nimetati?

63. Kes valmistas adrad (vanemad ja uuemad) või kust neid osteti?

64. Milliste firmade atru ümbruskonnas kasutati? Milliseid neist peeti paremateks, milliseid halvemateks? Mispärast?

65. Millal künti Teie ümbruses viimati härgadega? Kas nendeks olid vaesemad inimesed?

66. Kas tunti kindlat kevadiste künnitööde alguspäeva (14. aprill)?

67. Millises järjekorras ja ajaliselt millal ning mitu korda künti erinevaid põlde?

68. Kuidas peenendati varem suuremaid mullakamakaid? Hiljem randaaliti? Kas ainult sööti ja kesa?

69. Milliseid põlde väetati regulaarselt? Kas ainult rukist ja kartulit? Kas igal aastal?

70. Milliseid väetisi peale laudasõnniku tarvitati veel vanasti (turvast, meremuda, puutuhka)? Kas neid tarvitatakse ka praegu?

71. Milliseid kunstväetisi kasutati? Milliste tarvitamine andis paremaid tulemusi? Mispärast?

72. Kas varem veeti sõnnik põllule talgute korras või vedas iga pere eraldi?

73. Kas sõltus talgute korraldamine ka jõukusest?

74. Millal tavaliselt alustati sõnnikuveoga? Oli selleks kindel nädal või koguni nädalapäev?

75. Talgute korraldamine, käik ja tööjaotus.

76. Milliseid erilisi kombeid või uskumusi (näit. viimase koormaga seotud tavad) tuntakse seoses sõnnikuveo-talgutega?

77. Mitu keskmist sõnnikukoormat pidi saama 1 vakamaa (1 ha) põldu?

78. Millal laotati sõnnik (kohe pärast põllulevedamist või lasti teatav aeg enne seista)?

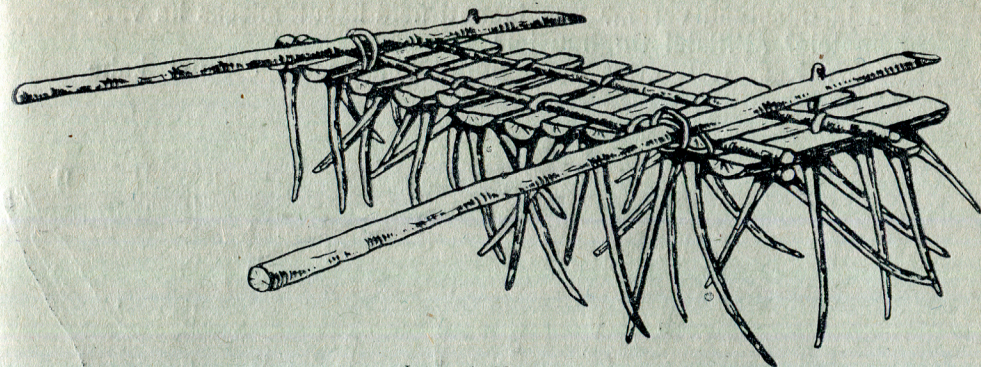
79. Kes olid tavaliselt laotajateks ja milliseid tööriistu sealjuures kasutati? Kas on tuntud ka käsitsi laotamine?

80. Kuidas nimetati Teie ümbruses sõnnikuharki ja vankrilt mahatõmbamise konksu?

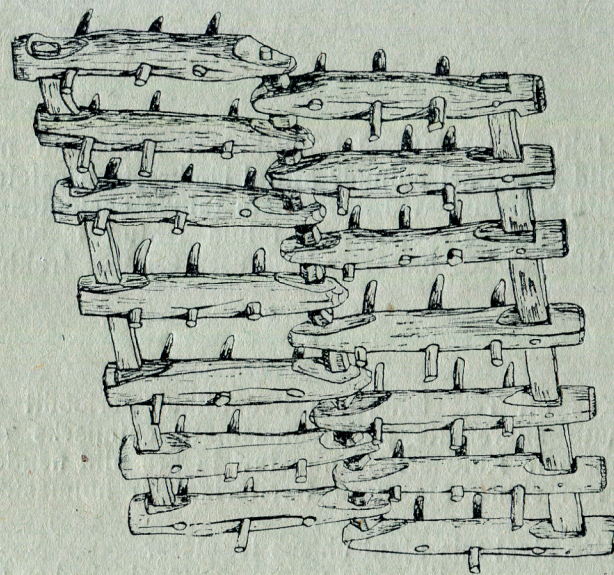
81. Kas on tuntud sõnniku asetamine otse vakku kartuli-panemise ajal?

82. Millal künti sõnnik sisse? Mitu korda peale sõnniku laotamist on põldu küntud? Kas ka äestatud?

83. Millist tüüpi äkkeid tunti varem Teie ümbruskonnas? Nende kohalik nimetus! Vt. joon. 4—6.

Joon. 4. Karuäke

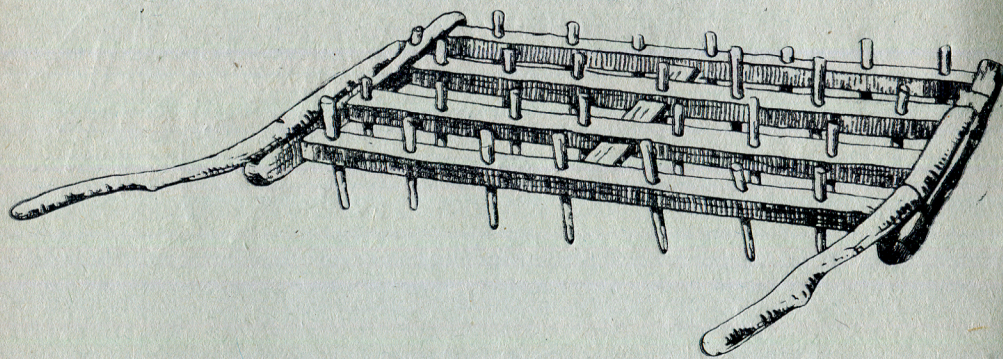
Joon. 5. Pakkäke

84. Millal tulid tarvitusele raudpulkadega äkked? Milline oli nende paremus võrreldes puupulk-äketega?

85. Heina- ja viljaniidumasinade, külvi- ja kartulivõtmis- masinate ning loorehade muretsemise aeg? Millise maa (firma) masinaid eelistati? Mispärast?

86. Kas jõukamatesse taludesse ilmusid uued põllutööriistad ja -masinad varem? Kas laenati neid kasutamiseks ka vaesematele? Millistel tingimustel?

87. Kas tuli ette uute põllutöömasinate ostmist kahe

Joon. 6. Raamäke

(mitme) talu peale? Mitmel talul külast nimetatud masinad olemas olid ja mitmel polnud? Millal konkreetselt ostetud?

88. Millised on teated kehvemate talude oksjonileminekust uute põllutööriistade soetamiseks talule tehtud laenu pärast?

89. Millal ja kes muretses ümbruses esimese traktori?

* * *

90. Kas oli Teie ümbruses kodanlikul perioodil või veel varem uute suuremate põllutöömasinate ostmiseks asutatud masinaühisusi? Kuidas neid nimetati ja kes olid nende asutajateks? Kui suure ala need territoriaalselt hõlmasid (vald, küla)?

91. Mis ajast mis ajani ühisus tegutses?

92. Kas ühisuse liikmeks võisid astuda kõik, kes soovisid, või oli selleks kindlalt piiritletud rühmitus (talu suuruse järgi, jõukuse järgi jne.)? Kui suur oli ühisuse liikmete arv?

93. Kust saadi summasid masinate muretsemiseks? Kas liikmemaksudest? Kui suured need olid?

94. Milliseid põllutööriistu ja kui palju (näiteks) ühisus omas?

95. Kui suur (territoriaalselt või arvuliselt) oli masina-

kasutajate hulk? Kas ühisuse masinaid said kasutada ka teised (mitte ühisuse liikmed)?

96. Kes määras masinate kasutamise korra? Kas oli selleks vastav juhatus?

97. Kas vahendite tarvitamise eest võeti eraldi tasu? Kui suur see oli ja mille järgi seda arvestati? Kui suur oli teiste (mitte ühisuse liikmete) poolt makstav tasu masinate kasutamise eest?

98. Kas on teada, et jõukamad pered olid masinate kasutamise järjekorras eelistatud?

99. Kes juhtis masinaid-traktoreid? Kui selleks oli palgaline masinist, siis kuidas tasuti ja kui suur oli masinisti tasu?

100. Milliste summade ees remonditi ja täiendati masinaparki?

101. Kuidas hindasid elanikkona vaesemad kihid masinaühisusi ja nende kasulikkust?

* * *

102. Millised on erinevused endisaegse ja praeguse (ühismajandi põldude) väetamise vahel?

103. Kuidas veetakse praegu sõnnikut põllule (selle mehhaniseerimise aste)?

104. Millised sõnnikuveotalgute traditsioonid kestavad veel tänapäeval? Milliseid muutusi on märgata tööjaotuses?

105. Kas põllurammuks tarvitatakse kohati ka ainult kunstväetisi? Selle liigid ja tarvitamise kasulikkus-kahjulikkus?

106. Milliseid põllutööriistu kasutatakse ümbruskonnas õue-aiamaa harimiseks — kas enamasti endisaegseid traditsioonilisi riistu — harkader, puupulkadega äke jne. või ühismajandi põllutöömasinaid? Viimaste kasutamise tingimused!

107. Millega väetatakse kolhoosniku (sovhoositöötaja) õue-aiamaad?

108. Mitme kultuuri vahel jagatakse õue-aiamaa põllupind?

109. Kui suur on traktorite hulk (HJ-des) ühismajandi põllumaa 100 ha kohta?

110. Võimaluse korral palun tuua näiteks võrdlus ühe ha künni ajast — harkadruga (vannasadruga), hõlmadruga ja traktoriga kündmisel.

111. Kas vanasti prooviti seemnete idanemisvõimet ja kuidas seda tehti?

112. Kui suure protsendi teradest pidid moodustama idanemisvõimelised seemned, et seeme kõlbaks külviks?

113. Kuidas toimub seemnete idanemisvõime määramine praegu?

114. Millised komponendid võeti arvesse külviaja määramisel? Millal oli maa külviks küps? Milline pidi olema külvipäev (vihmane, tuuline jne.)?

115. Millal külvati rukis, nisu, oder, tatar, naeris, lina, kanep jne.?

116. Kas on märgitud ja kuidas märgiti külvirinda? Kas on aidanud külvirinda märkida lapsed? Kui lai külvirind oli?

117. Kes külvas (kas alati peremees)?

118. Millisest materjalist ja millise kujuga oli külvinoor? Kohalik nimetus. Maht? Kuidas ja millega kinnitati ta rinnale?

119. Või on tuntud Teie pool külv külvipõllest? Mille poolest peeti üht moodust teisest paremaks?

120. Milliseid vahendeid on veel tarvitatud külvinoori funktsioonis?

121. Millised erinevused olid käsitsikülvi puhul heina- ja tehniliste kultuuride seemnete ning teravilja külvamisel?

122. Kas külvamisel astuti üks jalga ees (kumb)? või vaheldumisi mõlema jalaga? Millest see olenes? Kas on külvatud ka kahe käega?

123. Kuidas reguleeriti külvitihedust?

124. Mida on teada rukki külvamisest vakku?

125. Milliseid vanu uskumusi ja kombeid on teada seoses külvamisega (puhtad riided, külv õösel kuuvalgel jne.)?

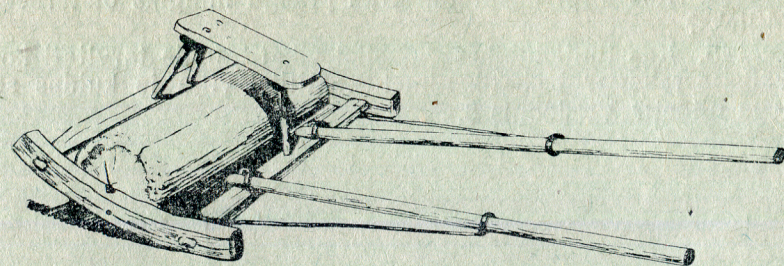
126. Kas vanasti laenati üksteiselt paremat seemnevilja? Või osteti? Kust said seda müüjad?

127. Kust saadi sordiseemet kodanlikul perioodil? Või on seda ka ise püütud aretada?

128. Kas kehviku majapidamises ja jõukas talus kasvatavatate kultuuride hulk ja sort oli erinev? Näiteks millised kultuurid olid jõuka talu «monopoliks»?

129. Millal ja millega seemendati (künti või äestati seeme mulda)?

130. Kas seemendatud põldu ka rulliti? Põllurulli kohalik nimetus, kuju (võimaluse korral ka osade nimetused) ja selle tarvitusest ärajäämise aeg? Vt. joonis 7.

Joon. 7. Põllurull

131. Millal kasutati käsitsikülvi-masinaid? Millised need olid, kust saadi ja millist seemet nendega külvati? Kui palju oli nende tööviljakus suurem käsitsikülvist?

132. Millal tulid kasutusele hobuste järel veetavad külvimasinad (reaskülvajad)? Kas nendega külvati kõiki kultuure?

133. Ajakulu ühe vakamaa (ha) külvamisel käsitsi, käsikülvimasinaga ja reaskülvajaga?

134. Mille poolest erineb praegune ühismajandi külv endisest?

135. Kuidas külvatakse kunstväetist? Maisi? Päevalille? Herneid-ube?

136. Kus aretatakse või kust saadakse ühismajandile sordiseemet?

Lõikus

137. Kas mäletatakse veel aega, mil vilja lõigati sirbiga? Millal see oli?

138. Kust saadi sirp?

139. Milline oli sirp Teie ümbruses — peene teraga ja hambuline, või massiivne? Nende tarvitamise erinevus (lõikamine, õsumine, raiumine)?

140. Kuidas sirpi teritati?

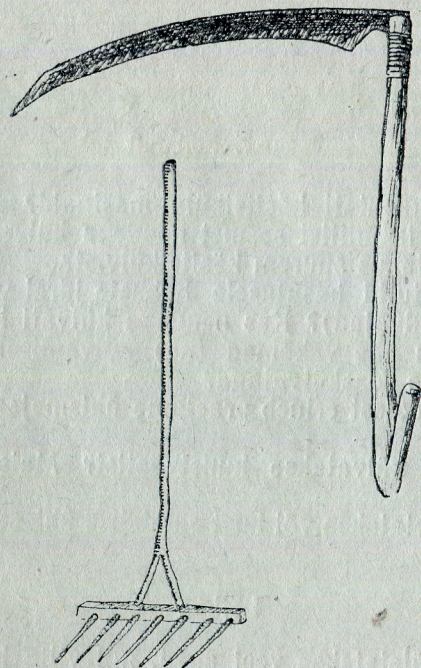
141. Millist vilja lõigati sirbiga? Kas ka suvivilja? Otr (eriline odra sirp)? Või on teada odra juurtega üleskiskumist? Miks seda tehti?

142. Kui kaua säilis rukki lõikamine sirbiga? Kas kehvikute põllul säilis vilja lõikamine sirbiga kauem, kui suurtes taludes?

143. Kombeid sirbiga lõikamisel?

144. Kas sirpi kasutatakse ka praegu mingiks otstarbeks? Milleks?

145. Kas tunti lühikesevarrelist vikatit, mida tarvitati koos väikese rehaga? Kohalik nimetus. Millist vilja ja kuidas sellega niideti? Vt. joonis 8.

Joon. 8. Rauts ja rautsireha (lühikene vikat)

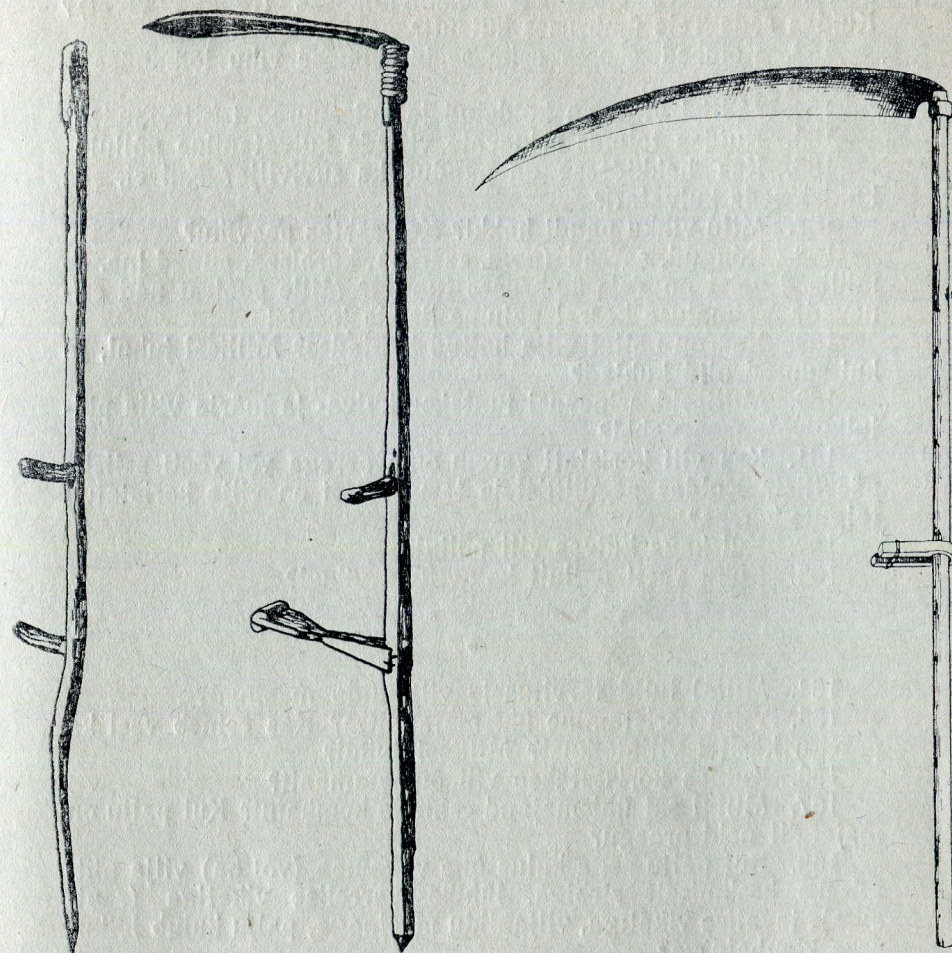
146. Millal tuli suvivilja koristamiseks kasutusele vikat?

147. Millist tüüpi vikatit on tarvitatud Teie ümbruses (nn. sepavikat, vene vikat, austria vikat jne.)? Miks eelistati üht teisele? Vt. joon. 9.

148. Kuidas vikatit teritatakse?

149. Kust vikateid varem saadi? Kas olid kindlad sepavikatimeistrid, kelle tooteid eelistati?

150. Milline on Teie ümbruses vikati vars (sirge, kõver, kaarjas jne.)? Käepidemed? Nende kohalik nimetus? Võimaluse

Joon. 9. Vikatitüüpe

korral lisada joonis! Miks peetakse Teie pool levinud vikatitüüpi eriti otstarbekaks (lõe ja käepideme poolest)?

151. Kuidas on kinnitatud vikat lõe külge (materjal)? Võimaluse korral lisada joonis!

152. Kas on vilja niitmisel vikati terale kinnitatud pulka-

dest raami kaare paremaks kokkuviimiseks (rehaga vikat)?
Kuidas seda Teie ümbruses kutsuti?

153. Kombed seoses esimese ja viimase vihu lõikamisega põllult?

154. Millist vilja on kõidetud ja kui suured tehti vihud?

155. Kuidas toimus erinevate viljade kuivatamine põllul?

156. Kas hakkidesse on pandud ka suvivilja? Kui ei, siis kuidas seda kuivatati?

157. Mitu vihu pandi hakki? Kes asetas peavihu?

158. Rõugud, sarrad (nom. «sard»), kärbised, aunad jne. — millised neist on Teie ümbruses tuntud? Mille poolest nad erinevad? Võimaluse korral palume lisada joonis!

159. Kas on põllul vilja hoitud kuhjades? Millisel juhul, ja kui suured olid kuhjad?

160. Milliseid erinevusi tuntakse kuiva- ja märja vilja põllukuivatamise vahel?

161. Kas vili koristati varem oma perega või võeti selleks päevilisi? Kuidas päevilistele tasuti? Või on vilja koristatud talgute korras?

162. Kui kaua kuivas vili põllul?

163. Kuhu veeti põllult kojuviidud vihud?

* * *

164. Millal tulid tarvitusele viljaniidu masinad?

165. Vilja koristamine ühismajandites? Kas esineb veel ka praegu käsitsi viljalõikust? Millisel juhul?

166. Kuidas koristatakse vili õue-aiamaalt?

167. Millal sai ühismajand esimese kombaini? Kui palju on majandil neid praegu?

168. Kui palju aega kulus ühe vakamaa (või ha) vilja niitmiseks keskmiselt sirbiga, lühikesevärrelise vikatiga (raut-siga), tavalise vikatiga, viljaniidu masinaga, palju kulub lõikuseks kombainiga?

169. Kuidas lõikuse lõpetamist varem pühitseti (lõikuspidu, lõpupudru)? Ka praegu? Palun kirjeldage peo käiku üksikasjalisemalt!

Peks ja tuulamine

170. Mitu koormat vilja mahutas keskmise rehetoa rehekast?

171. Kuidas asetati rukkivihud rehetoas partele?

172. Kas tarvitati vihkude ülesandmisel või mahavõtmisel erilist kaheharalist puust harki (ahtehark)?

173. Kuidas Teie ümbruses nimetatakse vilja partele kuivapanekut ja mahavõtmist?

174. Kui kaua kestis keskmiselt ühe partetaie rukki kuivatamine?

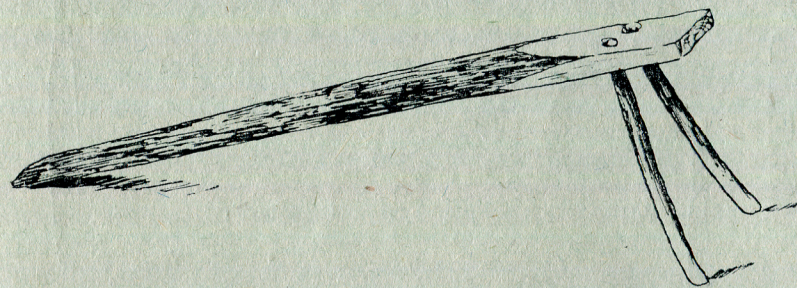
175. Mida tarvitati reheahju küttematerjaliks ja kas peres oli traditsiooniliselt kindel kütja (vanaisa, peremees jne.)?

176. Kas on rehetoas kuivatatud ka veel siis vilja, kui peks toimus juba viljapeksumasinatega?

177. Milliseid valgustusvahendeid mäletatakse kasutatud olevat rehepeksu juures?

178. Kas rabamisest ja peksust võttis osa kogu pere? Ka lapsed?

179. Kas on rabamiseks kasutatud erilist rabamispinki (kohalik nimetus!) või on vihud rabatud vastu seina? Vt. joonis 10.

Joon. 10. Rabamispink

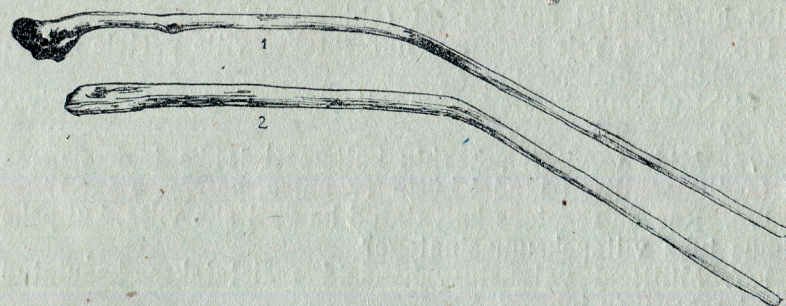
180. Kas rabajaid oli tavaliselt üks või rohkem? Kes nendeks olid?

181. Kuidas toimus lademesse laotamine reheall? Kui paks tehti lade?

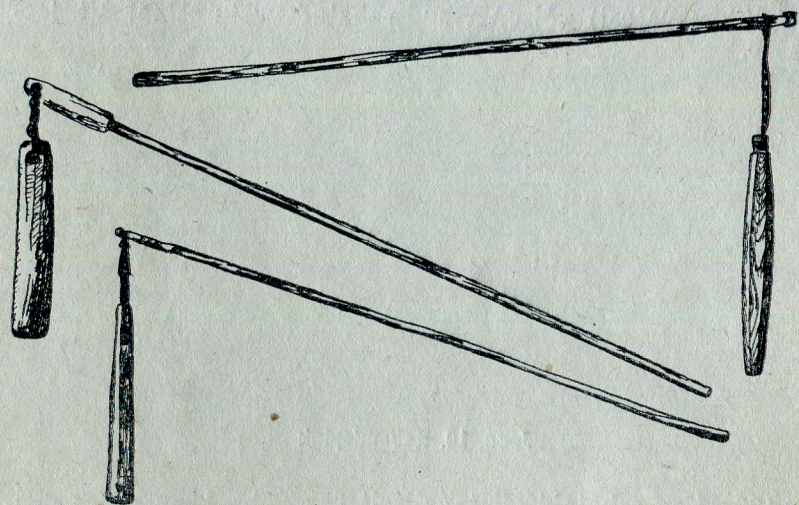
182. Kas ühte lademesse laotati kogu partetais vilja või peksti vahepeal osa ära?

183. Kui palju aega kulus keskmiselt ühe partetaie vilja peksmiseks?

184. Milliseid peksuvahendeid mäletatakse — varta (kõver puukaigas), või on ladet pekstud koodiga (pindaga)? Vt. joonis 11 ja 12.

Joon. 11. Vardad

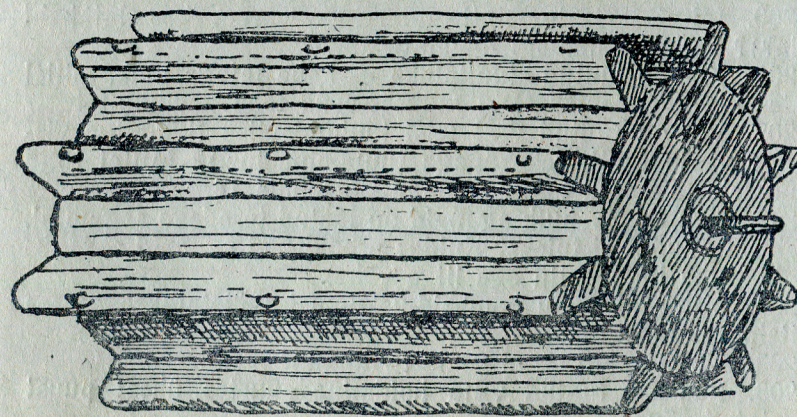
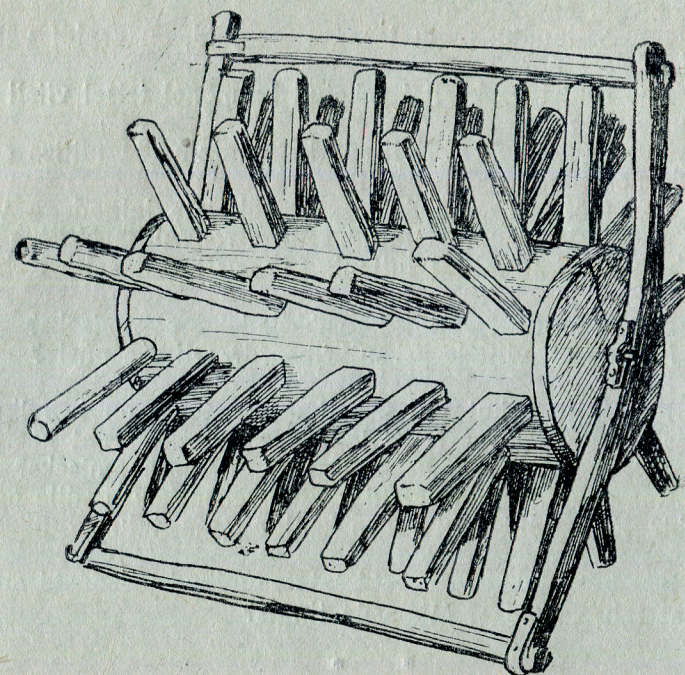
Joon. 12. Kooditüüpe

185. Kuidas Teie ümbruses kinnitub kolk koodi varre külge?
Vt. joonis 12.

186. Kas on tarvitatud varta ja kooti üheaegselt või on üks varasem, teine hilisem nähtus? Kumba eelistati? Miks?

187. Kuidas toimus käsitsipeks reheall (paaris või neljakesi, löödi korraga või vaheldumisi jne.)?

188. Kas ladet on vahepeal keeratud? Puistatud? Vahendid selleks?

Joon. 13. Reherullid

189. Kuidas eraldati terad õlgedest-aganatest? Mida tehti edasi õlgedega, aganatega?

190. Kas viljapäid, kuhu terad sisse jäid, on eraldi välja korjatud ja pekstud?

191. Kas rukist on käsitsi pekstud ka mõnel teisel viisil ja teistsuguste vahenditega?

192. Kuidas toimus suviviljade kuivatamine ja milles erines nende pekmine rukkipekstust?

193. Kas mäletatakse lademe «trampimist» jalgadega või loomade poolt? Või on tarvitatud selleks reherulli? Milline ta Teie ümbruses oli ja millal tuli ning kadus kasutuselt? Kohalik nimetus! Vt. joonis 13.

194. Kas reherulli tarvitati ka rukkilademe peksemiseks?

195. Milline oli viljade peksujärjekord? Oli see püsiv?

196. Millal on viimati pekstud reht käsitsi?

197. Kas hiljem, kui vili peksti masinatega, on kehvikud enne masinaga peksmist leiva lõppedes peksnud reht käsitsi uudseleiva jaoks? Või seemneks? Katuse õlgede saamiseks?

198. Kas suured talud võtsid käsitsi rehepeksul endile palgalist abi? Kas pidid talu rehepeksul aitama talu saunikud, popsid?

199. Kus kuivatasid ja peksid talu saunikud ja popsid oma vilja? Kas talu rehetoa? Mis seda tingis?

* *
*

200. Mitut sarja tarvitati tuulamiseks varem (kas alati kaht sarja?)? Kuidas kumbagi nimetati?

201. Käs on tuntud «tuulipink» — kahe jalaga pink, millel seistes liigutati sarja? Mitu inimest seda tööd harilikult tegi?

202. Või on tuntud veel teisi tuulamisviise (kühvliga viskamine vastu tuult, rehekäpaga tuulamine jne.)? Millal tulid kasutusele esimesed tuulimasinad? Vt. joonis 14.

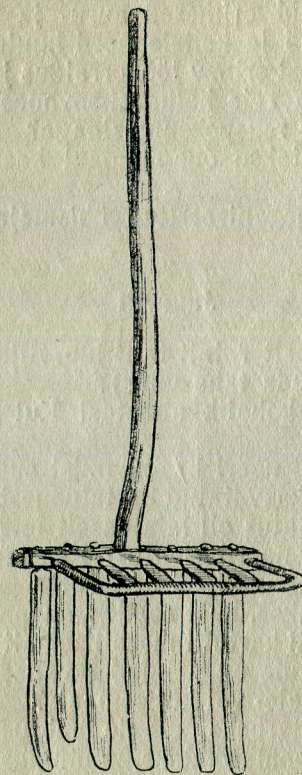
203. Kas teatav hulk aganaid on jäetud teradega segamini, et leivast puudus ei tuleks? Kuidas prooviti, et aganaid ei saaks terade hulka liiga palju ega liiga vähe?

204. Milliseid vanu kombeid-uskumusi mäletatakse seoses käsitsipeksu ja -tuulamisega?

205. Kuhu pandi terad peale tuulamist?

206. Kas on tuntud vilja hoidmine suurtes ühest puust õõnestatud nõudes?

207. Millal hakati vilja hoidma salvedes?

Joon. 14. Rehekäpp

* *
*

208. Millal ilmusid Teie ümbruses esimesed rehepeksu-masinad? Kust nad saadi ja kellele kuulusid?

209. Kuidas töötasid esimesed rehepeksu-masinad (inimjõul, hobujõul)?

210. Kuidas toimus peks sellise masinaga — kui palju inimesi oli vaja peksu juurde; tööjaotus seal; kas omanik ise juh-tis masinat või tegi seda mõni abiline-palgaline; kuidas ja kui palju tasuti omanikule jne.?

211. Kas peksti talgute korras? Kirjeldage viimaseid lähemalt!

212. Millal ilmusid esimesed auru- ja bensiinijõul töötavad rehepeksumasinad ja kellele need kuulusid? Kas nendega peksmisel oli eelmistest erinev töökorraldus ja tasustamine?

213. Kui suur osa Teie kolhoosi-sovhoosi viljast pektakse kombainiga, kui suur rehepeksumasinaga?

214. Kuidas pektakse õue-aiamaal kasvatatav vili? Tasu selle eest?

215. Kuidas on organiseeritud ühismajandi vilja kuivatamine ja säilitamine?

Juurvili

216. Kuhu tavaliselt rajati talu juurviljaaed (elamu kambritepoolsesse otsa, lauda taha vm.?)?

217. Juurviljaaia kohalik nimetus! Kui suur oli keskmine juurviljaaed?

218. Kas mäletate naeri kasvatamist suuremal hulgal söögiks? Kas on naerist kasvatatud ka taluõuest eemal (näit. küti-semaal) ja kas see nähtus oli laialdaselt levinud?

219. Millal kadus naerikasvatus? Kas tänapäeval teda veel kasvatatakse? Kui, siis millisel otstarbel?

220. Kas mäletatakse, kust saadi mahapanemiseks esimesed kartulid? Millal hakati kartulit massilisemalt põllul kasvatama?

221. Millisele põllule on pandud tavaliselt kartulid? Rukki-körde? Alati? Või ka ale- või kütisemaale?

222. Milliseks otstarbeks on Teie ümbruses eri aegadel kartulit kasvatatud (loomasöödaks, müügiks, viinavabrikutele jne.)? Kas eriotstarbeks kasvatatavad kartulid olid ka eri sordist? Millisest?

223. Varaste ja hiliste kartulisortide kasvatamise vahekord?

224. Kartuliseemet lasti enne mahapanekut idaneda?

225. Kas on seemnekartuleid poolitatud või lõigatud veelgi väiksemateks osadeks? Kas tegid seda tavaliselt vaesemad pered?

226. Kui palju kulus seemet ühele vakamaale?

227. Kas kartulivaod mahapanekul aetakse valmis kogu põllul korraga või paari vao kaupa?

228. Kui sügavad tehti vaod?

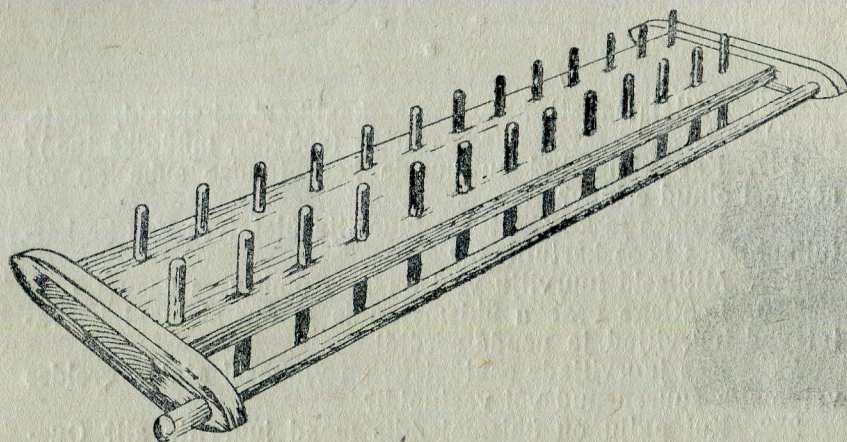
229. Millise adraga aeti kartulivaod varem, millisega praegu (individuaal-õueaiamaal, ühismajandi põldudel)?

230. Kas kartulipanek toimus talgute korras või oma perega?

231. Kui tihedalt pandi kartulid vaku?

232. Kuidas toimus vagude kinniajamine (kas kohe pärast kartulite vakkupanekut või hiljem, terve põllu ulatuses korraga)?

233. Mitu korda enne võtmist mullati ja äestati (ka rohiti) kartuleid? Milliste vahenditega? Kas on tuntud eriline kartuliäke? Vt. joonis 15.

Joon. 15. Kartuliäke

234. Missugune mullastik ja ilmastik nõuab vähemat, missugune rohkemat muldamist?

235. Kas kartulivaod aeti lahti osaliselt või terve põld korraga?

236. Kuidas võeti kartuleid (talgute korras või oma perega)? Kirjeldage kartulivõtmise talgusid üksikasjalisemalt!

237. Milliseid vahendeid-tööriistu tarvitati kartulivõtmisel?

238. Kas peale võtmist künti või äestati maa läbi, et korjata ära veel muldajäänud kartulid? Kas on selleks otstarbeks kasutatud ka looreha? Kes on olnud järelkorjajaiks? Kas lapsed?

239. Mida tehti kartulivartega?

240. Milliste vahenditega ja kuidas toimub kartuliharimine ja umbrohutõrje ning -võtmine praegu — õue-aiamaal ja ühismajandi põllul?

241. Kui palju esineb praegu talguid kartulipaneku ja -võtmise juures?

242. Suhtumine masinatega kartulivõtmisse (selle töö kvaliteet, ajavõit jne.)?

243. Kus on säilitatud eri otstarbeks (söögiks, seemneks jne.) eraldatud kartuleid (keldrites, koobastes, kuhjades jne.)?

244. Kuidas ja kuhu tehti kartulikuhi ja millega see kaeti?

245. Kas on mingeid erinevusi endisaegsete ja praeguste kartulisäilitamisviiside vahel?

* *

*

246. Millal hakati kasvatama kaalikaid, kapsaid, peete, sibulaid? Nende kasvatamise eesmärk (söögiks, müügiks jne.)?

247. Kas nimetatud kultuuride kasvatamise suhe on eri aegadel olnud erinev?

248. Kuidas ja kus hoitakse juurvilja ületalve? Kas ka kartulikuuhjades koos kartulitega?

249. Milliseid juurvilju veel on Teie ümbruses kasvatatud?

250. Loetlege praegu ühismajandis ja õue-aiamaal kasvatavad juurviljad ja nende sordid!

251. Kas juurviljade osatähtsus on viimasel ajal, võrreldes varemaga suurenenud või vastupidi?

252. Kui palju on ühismajandis maad juurvilja all? Õue-aiamaal?

253. Viimasel ajal ilmunud uued juurviljasordid ja nende kasulikkus?

Koostanud E. Kask